

У наведеній інтерпретації, на наш погляд, стає можливим та зрозумілим застосування методу реконструктивної рефлексії до дослідження історії вітчизняної філософії. Предметом реконструктивної рефлексії постають раціональні реконструкції певного фрагменту історико-філософського процесу, причому цей метод актуалізується лише у випадку, коли відмінні раціональні реконструкції ідентичного історико-філософського матеріалу набувають конфліктуючого, тобто, взаємозаперечувального відношення. Результатом застосування методу реконструктивної рефлексії є перетворення конфліктуючих раціональних реконструкцій на альтернативні, шляхом виявлення спільних онтологічних та епістемологічних основоположень конфліктуючих раціональних реконструкцій, здійснюючи у такий спосіб їх методологічну концептуалізацію.

Реконструктивну рефлексію пропонується розуміти як метод, який на основі аналізу онтологічних, гносеологічних та когнітивних основоположень узгоджує конфліктуючі раціональні реконструкції історії вітчизняної філософії. Умовою застосування методу реконструктивної рефлексії при дослідженні історії української філософії постають конфліктуючі раціональні реконструкції ідентичного історико-філософського матеріалу.

Предметом реконструктивної рефлексії постають раціональні реконструкції певного фрагменту історико-філософського процесу, причому цей метод актуалізується лише у випадку, коли відмінні раціональні реконструкції ідентичного історико-філософського матеріалу набувають конфліктуючого, тобто, взаємозаперечувального відношення. Результатом застосування методу реконструктивної рефлексії є перетворення конфліктуючих раціональних реконструкцій на альтернативні, шляхом виявлення спільних онтологічних та епістемо-

логічних основоположень конфліктуючих раціональних реконструкцій, здійснюючи у такий спосіб їх методологічну концептуалізацію.

Метод реконструктивної рефлексії може стати основою концептуалізації та узгодження наявних недескриптивних методологій дослідження історії української філософії, умовою їх несуперечливого використання при дослідженні різних етапів, течій, шкіл та напрямів історії української філософії. Метод реконструктивної рефлексії дозволяє подолати стан "методологічної плутанини" у вітчизняній історико-філософській науці, на який звертають увагу сучасні дослідники.

На основі критичного аналізу та концептуалізації сучасних методологічних підходів до дослідження історії української філософії можна зробити висновок, що історія вітчизняної філософії у структурі сучасного гуманітарного знання набула інституціалізованих форм та постає самостійною предметною галуззю історико-філософської науки. Причому ключовим чинником інституціалізації історії вітчизняної філософії у ХХ – на початку ХХІ ст. стала, у першу чергу, концептуалізація її методологічного апарату.

Список використаних джерел

1. Кушаков Ю. В. Л. Шестов: історик філософії чи шанувальник "духовного хуліганства"? // Наукові записки Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – К. : Педагогіка, 2004. – Т. XII. Філософський факультет. – С. 91.
2. Каменский З.А. Методология историко-философского исследования. – М. : ИФ РАН, 2002. – 371 с.
3. Там само. – С. 69.
4. Там само. – С. 72.
5. Там само. – С. 75.
6. Там само. – С. 75.
7. Там само. – С. 76–77.
8. Патнем Х. Реализм с человеческим лицом / [пер. з англ. О. А. Назаровой]. // Аналитическая философия. Становление и развитие. Антология. – М. : Мысль, 1998. – С. 486–487.
9. Putnam Hilary. Realism with a human face / ed. by James Conant. – Cambridge MA ; London : Harvard University Press, 1992. – P. 25.
10. Putnam Hilary. Realism with a human face... – P.25.

Надійшла до редколегії 25.12.12

С. В. Руденко

ИСТОРИЯ УКРАИНСКОЙ ФИЛОСОФИИ: МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ СТРАТЕГИИ ИССЛЕДОВАНИЯ

В статье в обобщенном виде предлагаются результаты проведенного автором комплексного исследования современных методологических проблем развития истории украинской философии и возможных способов их решения.

Ключевые слова: история украинской философии, методология историко-философского исследования, дескриптивная методология историко-философского исследования, недескриптивная методология историко-философского исследования, рациональная реконструкция, реконструктивная рефлексия, институционализация истории украинской философии.

S. V. Rudenko

HISTORY OF UKRAINIAN PHILOSOPHY: STRATEGY OF RESEARCH METHODOLOGY

The article evolves in summary form the results of a comprehensive study of modern methodological problems of history of Ukrainian philosophy and its possible solutions by author.

Keywords: history of Ukrainian philosophy, research methodology of historic-philosophical studies, descriptive research of methodology of historic-philosophical studies, not descriptive research methodology of historic-philosophical studies, rational reconstruction, reconstructive reflection, the institutionalization of history of Ukrainian philosophy.

УДК 321.01/32.019.51

Д. А. Товмаш, канд. філос. наук., доц., КНУТШ

ПОЛІТИЧНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК КОРЕЛЯТ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті подано соціально-філософський аналіз політичної комунікації в якості корелята громадянського суспільства. Підкреслено, що саме політична комунікація є своєрідною передумовою функціонування і розвитку соціуму та соціальної реальності.

Ключові слова: політична комунікація, громадянське суспільство, масове суспільство, мінорізація, маси, симулякр.

Соціально-філософський аналіз політичної комунікації у якості корелята громадянського суспільства принагідно розпочати з тлумачення тези австрійського вченого Вільгельма Райха, яку він проголошує в роботі "Психологія мас і фашизм": "Хороший лікар не "впроваджує" "нове здоров'я" в тяжкохворий організм. Він виявляє здорові елементи у хворому організмі і потім використовує їх у боротьбі з хворобою. Це твердження справедливе і для хворого соціального організму, якщо підходить до нього з точки зору соціальної науки, а не з

точки зору політичних програм та ідей. Існує тільки одна можливість – розвиток реальних, вже існуючих умов свободи і усунення перешкод на шляху цього розвитку. Але здійснити це необхідно органічним шляхом. Неможливо нав'язати хворому соціальному організму гарантовані законодавством свободи" [1]. Продовжуючи цю тезу, Райх говорить, що злиття наукового і соціального процесів призводить до виникнення принципово нового суспільного ладу тільки в тому випадку, якщо процес наукового пізнання розвивається на основі старого сві-

тогляду настільки ж органічно, як соціальний процес розвивається на основі життєвих незгод. Акцентування на органічний розвиток відбувається тому, що неможливо "віднайти", "придумати" чи "планувати" новий устрій. Він повинен розвиватися органічно, у тісному зв'язку з практичними і теоретичними даними про життя людини. Тому всі намагання залучити маси на свій бік політичними засобами, нав'язати їм "революційні ідеї" не досягають цілі і спричиняють лише до "безсенсного потрясіння повітря" [2].

Такі погляди В. Райха є досить проблематичними. Дійсно, неможливо побудувати справедливе суспільство завдяки залученню мас до політичної чи інших видів діяльності. Те, що у сучасній науці окреслюється поняттям "масове суспільство" є далеко не справедливим явищем. Але справедливість можлива тільки через взаємодію громадянського суспільства і держави. Забезпечує таку взаємодію політична комунікація. Для того, щоб довести дієвість такої ідеї, спочатку розглянемо зміст та розкриємо сутність явища масового суспільства, а вже потім покажемо, яким чином політична комунікація стає корелятом громадянського суспільства.

Аналіз існуючих концепцій сучасного суспільства приводить до висновку, що загально визнаною моделлю модернізованого соціального устрою слугує модель масового суспільства. За численними визначеннями сучасного суспільства як "індустріального", "демократичного", "відкритого" і т. д., вгадується один і той самий набір атрибутів, в якості яких виступають економіка масового виробництва та споживання, держава масової демократії і масових партій, масова культура – наука і мистецтво, що розвиваються для мас і зусиллями мас. Ще одним атрибутом суспільства сучасного типу є соціальна стратифікація як специфічна форма диференціації статусів, впорядкування стосунків між людьми. Через інститути всезагальної зайнятості, всезагальної виборчої права, всезагальної освіти, всезагальної військової повинності, всезагального медичного та пенсійного страхування і т.п. більшість людей втягуються в сферу соціального забезпечення – контролю, де стираються, стають неістотними майнові і класові відмінності та формується однорідна у відношенні прав і обов'язків маса. Маса диференціюється на верстви, в залежності від рівня прибутку, споживання, освіти, кваліфікації та інше. Соціальний статус індивіда визначається не належністю його до спільності – клану, класу чи верстви (передбачений статус), а є результатом індивідуальної оцінки його якостей і діяльності за універсальними критеріями (досягнений статус).

Описуючи характеристики масового суспільства відомий польський письменник Ришард Капустінський зазначав: "Існує масова культура й масова істерія, масові смаки (або скоріше несмаки) і масове божевілля, масове поневолення й, нарешті, масове знищення. Єдиним героєм на сцені світу залишається юрба, а головна риса цієї юрби, цієї маси – безіменність, безликість, відсутність самосвідомості, відсутність особистості. Особистість загублена в цій юрбі, маса залила її... Вона стала, за визначенням Габрієля Марселя, "безособовим анонімом у частковому стані" [3].

Канадський теоретик комунікаційних технологій М. Маклюєн [4] пише про те, що друкарня створила перший стандартно відтворений товар, що індустріалізм породив масовий ринок, загальну грамотність. Електронне століття приводить до стану загальної залученості, виникає нова громада – "глобальне село". Сучасні машини, у першу чергу комп'ютери, створили взаємозалежний світ, у якому людина не тільки стає певним доповненням, але й виявляється у такому стані,

коли полегшується виконання її бажань. Виникають, за його словами, "дикуни нової культури" [5].

Концепція "масового суспільства" відбиває реальну проблему ролі й місця мас у сучасному суспільстві. Маси й "масове суспільство" – це й породження існуючих відносин з їх рівнем розвитку техніки та технологій, і жертва цих відносин. Тому при характеристиці цих процесів мають місце як позитивні, так і негативні оцінки. До позитивних моментів відносять той факт, що збільшується середня верства населення, стираються класові відмінності, або як говорив відомий американський соціолог Д. Белл, відбувається "стирання класових стилів" [6]. Масам стає доступною більшість з того, що раніше було можливим для небагатьох. Масове суспільство поєднує все більше число людей у єдине суспільство, із властивими всім духовними цінностями. При цьому подібна єдність суспільства припускає розмаїтість, багатосторонність, право на вільне виявлення думок та точок зору. Подолання класових відмінностей, дестратифікація не виключає диференціації суспільства у межах певної єдності.

Але більшість авторів, які писали про "масове суспільство", виступає з позицій критики цього суспільства. Поліпшення матеріального добробуту мас супроводжується, на їхню думку, духовною деградацією, людина деперсоналізується. Сучасне життя людину-маси налаштовує за усередненою моделлю, підганяючи її до звичних шаблонів і стандартів. Масова свідомість піддається небаченому раніше маніпулюванню. Американський соціолог Д. Рісмен, говорячи про "самотню юрбу", показує, що у маніпульованої людини атрофується сама потреба у соціальній активності [7]. Масовий характер демократії створює більшу можливість функціонування некваліфікованої влади, її безвідповідальність.

Про неоднозначність процесу "омасовлення" писали у другій половині ХХ ст. ціла низка авторів. Так, досить своєрідне трактування масового суспільства пролунало у роботі відомого католицького філософа Р. Гвардіні "Кінець Нового світу" [8]. Він пише про те, що у сучасному світі уявлення про особистість змінюються. Раніше вони тісно пов'язувалися з наявністю громадянського суспільства. Але разом із розвитком техніки виникає й нова соціальна структура, у якій творчість особистості, автономія суб'єкта вже не має жодного впливу. Прикладом цього є людина-маса, яка протистоїть особистості. На його думку, слово "маса" не несе жодної негативної оцінки. Це просто така людська структура, яка пов'язана із сучасним рівнем розвитку техніки та планування, зразком для неї є функціонування машини. "Вона не принесе з собою вирішення екзистенційних проблем і не перетворить землю на рай; але вона – носій майбутнього, у будь-якому випадку, найближчого майбутнього" [9].

Наслідком масовізації всіх сфер соціального є мініорізація (від англ. minority – меншість) політики, що формує та створює нові види, форми та моделі політичної комунікації. Маса розглядається одночасно як суб'єкт та об'єкт політичних відносин, але основна функція або ж роль маси виражена терміном електорат – сукупність громадян, яким надано право брати участь у виборах зазначеного органу, політичної партії чи конкретної особи. Електорат як однорідна маса, що поділяється на більшість та меншість, для яких головною ставкою у політичній боротьбі є право на альтернативний спосіб життя. У такій ситуації стратегія збору голосів не може базуватися на однозначній, уніфікованій доктрині – ідеології. Мультикультуралізм стає не стільки ідейною, скільки прагматичною основою політичної діяльності. Еклектизм порушує інституційно встановлені естетичні, етичні, політичні та інші ієрархії і межі. Наслідком неак-

туальності цінностей стає занепад мобілізуючої та організуючої сили суспільства як системи інститутів. Симптомами занепаду інститутів можна вважати зниження довіри до корпорацій та держави, зниження членства в партіях і профспілках, активізацію так званих нових соціальних рухів на фоні інертності мас. Занепад інституціонального устрою відрефлексовано в соціологічній теорії кінця ХХ ст. Найбільш яскраво ця рефлексія представлена в концепції Ж. Бодріяра, що проголосив "кінець соціального" в епоху "інертності" і "меланхолічності" [10]. За Бодріаром, соціальність, під якою він розуміє інтеграцію індивідів в суспільство за допомогою доцільних взаємодій, орієнтованих на цінності ХХ ст. зникає, поглинута "чорними дірами" байдужих мас (споживачів, телеглядачів, виборців). Маса – це екстатичний кінець соціального. Полярності одного й іншого в масі більше немає. Саме цим створюються дана порожнеча й руйнівна міць, що маса випробовує на всіх системах, що живуть розбіжністю й відмінністю полюсів (двох або – у системах більш складних – безлічі). Саме із цієї причини в масі неможливе також і відчуження – тут більше не існують.

Ж. Бодріяр переконаний та запевняє, що раціональна комунікація й маси несумісні. Масам підносять зміст, а вони жадають видовища. Переконати їх у необхідності серйозного підходу до змісту або хоча б до коду повідомлення не вдалося ніякими зусиллями. Масам вручають послання, а вони цікавляться лише знаковістю. Маса – це ті, хто осліплений грою символів і поневолений стереотипами, це ті, хто сприйме все, що заводно, аби тільки це виявилось видовищним. Не сприймають маси лише "діалектику" смислу. І стверджувати, що відносно нього хтось заводить їх в оману, немає ніяких підстав. Для виробників смислу таке (у всіх відношеннях далеко від істини) припущення, звичайно, зручне – надані самі собі, маси нібито все-таки прагнуть до природного світла розуму. У дійсності, однак, все саме навпаки: будучи "вільними", вони й протиставляють свою відмову від смислу й спрагу видовищ диктату розсудливості. Цього примусового просвітництва, цього політичного тиску вони побоюються, як смерті. Вони почувають, що за повною гегемонією смислу стоїть терор схематизації, і, наскільки можуть, пручаються йому, переводячи всі артикульовані дискурси в площину ірраціонального й безпідставного, туди, де ніякі знаки сенсом уже не володіють і де кожний з них витрачає свої сили на те, щоб заворожувати й зачарувати, – у площину видовищного.

Чи не варто задуматися над тією дивною обставиною, що після численних революцій і сто- або навіть двохсотлітнього навчання мас політиці, незважаючи на активність газет, профспілок, партій, інтелігенції – всіх сил, покликаних виховувати й мобілізувати населення, все ще (а точніше така ж ситуація буде й через десять, і через двадцять років) тільки лише тисяча чоловік готова до дії, тоді як двадцять мільйонів залишаються пасивними – і не тільки пасивними, але й відкрито, зовсім відверто й з легким серцем, без усяких коливань футбольний матч ставлять вище людської й політичної драми?

Політичне як таке, на думку Бодріяра, політичне чисто стратегічної спрямованості вгасає спочатку в системі репрезентації, а остаточно – у межах сучасної неофігуративності. Остання припускає ту ж самозростаючу знаковість, але знаки тепер вже не позначають: в "дійсності", реальної соціальної субстанції, їм більше ніщо не "відповідає". Що може виражатися в політичному, чим може забезпечуватися ефективна робота його знаків, якщо соціального референта сьогодні немає навіть у таких класичних категорій, як "народ", "клас", "пролетаріат",

"об'єктивні умови"? Зникає соціальне означуване – розсіюється й залежне від нього політичне означаюче.

На підтримку аргументів Ж. Бодріяра про згасання політичного в соціальному висловлюються російські дослідники К. В. Плешакова і Є. В. Єгорова-Гартман: "Існує група населення, що не дотримується ніяких політичних орієнтацій, але яка складає основну частину електорату. Якщо початок демократичних реформ у нас в країні спричинив бурхливий ріст політичної активності населення, яка проявлялася у масовій електоральній поведінці, активній підтримці (або, навпаки, опозиції) різних політичних течій, участі в масових політичних мітингах і демонстраціях, то теперішня ситуація в Росії якісно відмінна від тієї. Економічні та соціальні проблеми, що з'явилися почали витіснити на задній план політичні інтереси людей. На зміну сильній політизованості приходять політична апатія населення... люди стомилися від боротьби різних політичних течій між собою, у багатьох груп населення відсутня мотивація для участі в електоральному процесі, однак з'являється мотивація участі в акціях протесту" [11].

Продовжуючи аналіз концепції Ж. Бодріяра, зосередимо увагу на тому, що політичний референт поступився місцем референдуму. Однак зондування, тести, референдум, засоби масової інформації виступають як механізми, які діють вже в плані симуляції, а не репрезентації. І орієнтовані вони вже на модель, а не на референт.

На те, щоб утримати цю масу в стані керованої емульсії й захиститися від інерції її неконтрольованої тривожності, витрачається величезна енергія. Воля й репрезентація над масою вже не панують, але вона зіштовхується з напором діагностики, чистої проникливості. Вона потрапляє в безмежне царство інформації й статистики: потрібно вловити її самопочуття, з'ясувати позицію, спонукати висловити якесь пророцтво. З нею активно заграють, її оточують піклуванням, на неї впливають.

Цікавим з погляду критики виступає характеристика Бодріаром одного із елементів політичної комунікації – інформації. Прийнято вважати, що, запускаючи в маси інформацію, їх структурують, що за допомогою інформації й послань вивільняється закладена в них соціальна енергія (сьогодні рівень соціалізації вимірюється не стільки ступенем розвиненості інституціональних зв'язків, скільки кількістю циркулюючої інформації й тим, який її відсоток поширюється телебаченням, радіо, газетами й т. д.). Насправді ж все складається прямо протилежним чином. Замість того щоб трансформувати масу в енергію, інформація здійснює подальше виробництво маси. Замість того щоб інформувати, тобто, відповідно до її призначення, надавати форму й структуру, вона ще більше послабляє – "поле соціальності" під її впливом неухильно скорочується.

Влада протягом довгого часу задовольнялася лише тим, що виробляла смисл (політичний, ідеологічний, культурний, сексуальний); попит же розвивався сам – він вбирав у себе пропозицію й відразу очікував нову. Сенсу бракувало, і всім революціонерам доводилося приносити себе в жертву нарощуванню його виробництва. Зараз інша справа: сенс усюди, його виробляють усе більше й більше, і бракує вже не пропозиції, а саме попиту. Виробництво попиту на сенс – ось головна проблема системи. Без цього попиту, без цієї сприйнятливості, без цієї мінімальної причетності сенсу влада виявляється не більш ніж простим симулякром, усього лише ефектом просторової перспективи.

Величезна більшість рекламних повідомлень ніколи не доходить за призначенням, тому що тим, кому вони спрямовані, вже байдужий їх зміст, людей цікавить тільки медіум – носії послань, що виступають ефектами

середовища, ефектами, рух яких виливається в заворожливий спектакль. Критична думка оцінює й вибирає, вона встановлює розбіжності й за допомогою селекції піклується про сенс. Маса діють інакше: вони не вибирають, вони виробляють не розрізняючи, а нерозрізненість, що вимагає критичної оцінки повідомленню вони віддають перевагу занурюючому в гіпноз медіуму. Гіпнотичний стан вільний від сенсу, і він розвивається в міру того, як смисл застигає. Він має місце там, де царюють медіум, ідол і симулякр, а не повідомлення, ідея й істина. Однак саме на цьому рівні й функціонують засоби масової інформації. Використання гіпнозу – це принцип їхньої дії, і, керуючись ним, вони є джерелом специфічного масованого насильства – насильства над сенсом, насильства, що заперечує комунікацію, засновану на смислі, і стверджує комунікацію іншого роду.

Гіпотеза, відповідно до якої комунікація може здійснюватися поза медіумом сенсу й інтенсивність комунікативного процесу знижується в міру того, як цей смисл розчиняється й зникає, для нас неприйнятна. Тому що справжнє задоволення ми відчуваємо не від смислу або його наростання – нас зачаровує саме їх нейтралізація. Нейтралізація, породжує не якимось потягом до смерті, а просто ворожістю, відразою до референції, послання, коду, до будь-яких категорій лінгвістичного підприємства – породжує відмовою від усього цього в ім'я однієї лише зачаровуючої імплузії знака (остання складається в розчиненні полюсів значення: більше немає ні означачого, ні означуваного). Мораль смислу у всіх відношеннях є боротьба із зачаруванням – те чого не може зрозуміти жоден із захисників смислу.

Моделлю сприйняття політичної сфери служить сприйняття матчу, художнього або мультиплікаційного фільму. Точно так само, як видовищем на домашньому телеекрані, населення заворожене й постійними коливаннями своєї власної думки, про які воно довідується із щоденних газетних публікацій результатів зондажу. І ніщо із цього не народжує ніякої відповідальності. Свідомими учасниками політичного або історичного процесу маси не стають ні на хвилину.

Тут немає втечі від політичного – це наслідок непримиренного антагонізму між класом (можливо, кастою), що несе соціальне, політичне, культуру, що панує над часом і історією, і всім тим, що залишилося – безформне, що перебуває поза сферою сенсу масою. Перший постійно прагне зміцнити смисл, підтримати й збагатити поле соціального, друга не менш наполегливо знецінює будь-яку значеннєву енергію, нейтралізує її або направляє у зворотну сторону.

Тип опору проаналізований у концепції "two steps flow of communication" ("дворівневої комунікації"), що розроблена американською соціологією й відповідно до якої маса зовсім не створить структуру пасивного прийому повідомлень засобів інформації, будь то повідомлення політичного, культурного або рекламного характеру. На першому рівні комунікативного процесу мікрогрупи й індивіди їх розшифровують, але, зовсім не схильні до точного, відповідно до встановлених правил, їхньому прочитанню, роблять це по-своєму. На другому – вони за допомогою своїх лідерів цей потік послань захоплюють і перетворюють. Вони починають із того, що пануючому коду протиставляють свої особливі субкоди, а закінчують тим, що будь-яке приходить до них повідомлення змушують циркулювати в межах специфічного, обумовленого ними самими циклу. Але точно так само діють і дикуни, у яких європейські гроші перебувають в унікальному, характерному тільки для їхніх культур символічному обігу (приміром, у сіанів Нової Гвінеї), або корсиканці, у яких система загального виборчого права

й виборності функціонує за законами суперництва кланів. Ця манера підсистем домагатися свого шляхом присвоєння, поглинання, підпорядкування розповсюдженого домінуючою культурою матеріалу, ця їхня хитрість заявляє про себе всюди. Саме завдяки їй "відсталі" маси перетворюють медицину у своєрідну "магію". І вони роблять це не через, як прийнято вважати, архаїчності й ірраціональності свого мислення, а тому що й у даній ситуації дотримуються характерної для них активної стратегії нейтралізуючого присвоєння, не аналізованого ними, але, проте, свідомої (тому що вони мають свідомість "без знання") протидії зовнішньому – стратегії, що дозволяє їм з успіхом захиститися від згубного для них впливу раціональної медицини.

У випадку із засобами масової інформації традиційний опір зводиться до того, щоб інтерпретувати повідомлення по-своєму – у межах особливого коду групи й у контексті її установок. Маса ж сприймають все й абсолютно все роблять видовищним; їм не потрібний інший код, їм не потрібен смисл; вони, по суті, не пручаються – вони просто прирікають все на зісковзування в якусь невизначену сферу, що навіть не є сферою безсмыслля, а виступає областю всеохоплюючого гіпнозу чи маніпуляції.

При такому, досить спрощеному, розумінні процесу комунікації упускається з виду те, що маса – медіум набагато могутніший, чим всі засоби масової інформації, разом взяті, отже, це не вони її підкоряють, а вона їх захоплює й поглинає або, щонайменше, вона уникає підлеглого становища [12].

Дефіцит реальності у Бодрієра – це зовсім не дефіцит речей та вчинків, навпаки, він пише про наростаюче "перевиробництво" їх в якості знаків реального. Отже, під реальністю розуміється деякий "реальний" зміст, тобто ціннісне наповнення речей та вчинків. Втрата реальності в концепції Бодрієра – це втрата розрізнення знаку – образ і референта – реальності. Бодрієр розрізняє чотири послідовні фази відношення між знаками і реальністю: образ є відображенням справжньої реальності; він маскує і спотворює справжню реальність; він маскує відсутність справжньої реальності; він не має ніякого зв'язку із будь-якою реальністю. "Знаки" не обмінюються на "означуване", вони замкнуті самі на себе. Вони симулюють наявність зв'язку "знак – референт", і ці симуляції функціонують як самореферентні знаки.

Однак Бодрієр випускає із уваги, що самі "знаки" – артефакти і соціальні технології – в процесі уречевлення стали "новою реальністю". Тепер знаки реального більш дієві, чим сама реальність. Маємо симуляцію не реальності взагалі, а реальності соціальних інститутів минулого, і ця симуляція – є симптомом і фактором розречевлення суспільства. Розречевлення – це суцільно негативна характеристика. Вона вказує на заперечення старого і характеризує нове лише як відсутність старого. Але суспільство, розречевлюючись, не зникає. Іронічна симуляція інституціональних образів в постмодерністських практиках – це новий модус "безтілесного" існування суспільства, а відповідно наших переконань – віртуальна реальність (соціального, політичного, індивідуального тощо). Таким чином, продовжуючи логіку міркувань відносно розречевлення суспільства ми переходимо до використання поняття віртуальної реальності, що передбачає взаємодію людини не із речами, а з симуляціями. Індивід знаходячись в справжній (дійсній) соціальній реальності інститутів, сприймає її як природну даність, в якій доводиться жити.

Такий стан соціального розвитку показує зростання потреби у неминучому підвищенні ролі в суспільстві політичної комунікації. Адже зростаюча інформатизація соціального життя веде до підвищення впливу інтерп-

ретаційних схем і парадигм на почуття і настрої значної маси людей, зближує культурні світи, одночасно відкриваючи нові можливості для цілеспрямованого маніпулювання масовою свідомістю. Зримо і неоднозначно бурхливо розвиваються всі рівні комунікації незалежно від того, чи вони сполучені з її негативним та деструктивним, чи позитивним та конструктивним потенціалом.

Сучасне суспільство характеризується постійним множенням, прискоренням, ущільненням і глобалізацією комунікацій. Кількість і якість комунікацій безупинно зростає, їх розвиток безперестану прискорюється, все більше людей втягується в комунікаційний процес, а його мережа досягає глобальних масштабів. Ріст комунікацій відкриває нові можливості, які звільняють людей від колишніх обмежень, систем соціального контролю й примусу, створюючи підвалини особистісної репрезентації.

Безсумнівно, що кожне суспільство є простором ретельно врегульованої комунікації, де соціальні інститути є формами її організації. Змістом цього врегулювання виступає соціальний діалог. Він є активною гуртуючою силою, проявом громадського життя, формуючи в людей почуття приналежності до соціуму, до тієї чи іншої соціальної групи, до соціальних цінностей, соціальних ролей, до соціальної ідентичності. Неоднозначність цього процесу, його стрімкий характер і сила впливу на людину і суспільство диктують необхідність глибокого і всебічного

дослідження феномену соціальної комунікації на всіх її рівнях, а особливо на рівні політичної комунікації, оскільки остання є базисним явищем у суспільстві. Вагомість і значимість політичної комунікації впливає на поведінку й діяльність людини, формуючи різні рівні розвитку суспільства, які фактично відповідають тому, що отримало назву комунікативної взаємодії. Зокрема, така форма комунікативної взаємодії як соціальний діалог суттєво впливає на стабілізацію й розвиток громадського життя.

Список використаних джерел

1. Райх В. Психология масс и фашизм. – М. : ООО "Издательство АСТ", 2004. – С. 302. 2. Там само. – С. 308. 3. Капустинский Р. Иной в глобальной деревне // Новая Польша. – 2007 – № 2. – С. 10. 4. Маклюэн Г. М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека / [пер. с англ. В. Николаева]. – М. ; Жуковский : КАНОН-пресс-Ц, Кучково поле, 2003. – 464 с. 5. Азаров Н. И. Политическая психология личности и масс // Социально-политический журнал. – 1997. – № 2. – С. 119. 6. Там само. – С. 120. 7. Рисмен Д. Некоторые типы характера и общество / [пер. с англ. Е. Д. Руткевич] // Социологические исследования. – 1993. – № 3. – С. 121. 8. Гвардини Р. Конец нового времени // Вопросы философии. – 1990. – № 4. – С. 146–165. 9. Рисмен Д. Некоторые типы характера и общество... – С. 121. 10. Бодрийяр Ж. В. Тени молчаливого большинства, или Конец социального / [пер. с фр. Н. В. Суслова.] – Екатеринбург : Изд-во Уральского университета, 2000. – 102 с. 11. Егорова-Гартман Е. В., Плешаков К. В. Политическая реклама. – Изд. 2-е. – М. : Николо-Мидиа, 2002. – С. 9. 12. Бодрийяр Ж. В. Тени молчаливого большинства, или Конец социального... – С. 12–15.

Надійшла до редколегії 25.12.12

Д. А. Товмаш

ПОЛИТИЧЕСКАЯ КОММУНИКАЦИЯ КАК КОРРЕЛЯТ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА

В статье приведен социально-философский анализ политической коммуникации в качестве коррелята гражданского общества. Подчеркнуто, что именно политическая коммуникация является своеобразной предпосылкой функционирования и развития социума и социальной реальности.

Ключевые слова: политическая коммуникация, гражданское общество, массовое общество, миноризация, массы, симулякр.

D. A. Tovmash

POLITICAL COMMUNICATION AS A CORRELATE OF CIVIL SOCIETY

The paper submitted to the socio-philosophical analysis of political communication as a correlate of civil society. It is emphasized that this kind of political communication is a prerequisite for the functioning and development of society and social reality.

Keywords: political communication, civil society, mass society, minorisation, mass, simulacrum.